

Bakalářská práce
Aspekty francouzské zahraniční politiky
ve vztahu k Iráku

Vedoucí práce: Mgr. David Král

Autor: Jan Bartoš

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd

Rok 2005/2006

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracoval samostatně, bez cizí pomoci, pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze, dne 21. května 2006,

.....

1. Obsah

1. Obsah	03
2. Úvod	04
3. Letmý pohled na dějiny francouzské angažovanosti v Iráku ..	07
3.1 Do nástupu generála De Gaulle – Francie jako „imperialistická mocnost“	07
3.2 Francie jako „spojenec slabých“	12
3.3 Válka v Zálivu	22
3.4 Mezi první a druhou válkou v zálivu	24
4. Politika nebo ekonomika?	30
4.1 Ekonomické zájmy Francie v Sadámově Iráku	30
4.2 Chirac a Husajn – nerozluční přátelé?	31
5. Závěr	36
6. Executive summary in English	41
7. Použitá literatura	43

2. Úvod

Irák se od první války v zálivu periodicky objevoval jako předmět zájmu médií v souvislosti s porušováním nejrůznějších rezolucí OSN a provokacemi v tzv. „bezletových zónách.“ Zájem prudce vzrostl po událostech 11. září, kdy se z Afghánistánu do Iráku přesunulo těžiště boje USA proti terorismu, což vyvrcholilo invazí USA a jejích spojenců, sesazením Sadáma Husajna a v současnosti probíhající rekonstrukcí země. Tato akce však ještě před svým začátkem vyvolala velký odpor u celé řady států, z nichž snad nejhlasitějším byla Francie.

Cílem této práce je zkoumat pozadí francouzského postoje k intervenci s pomocí pohledu na historii francouzsko-iráckých vztahů a aktivitu Francie v této zemi, ekonomické vazby, vnitropolitickou situaci a jiné aspekty, které snad mohly francouzský postoj formovat. Hlavní otázka je tedy jednoznačná – co stálo za až křečovitým odporem Francie proti jakékoliv formě intervence proti režimu Sadáma Husajna? Byly to ekonomické vazby Francie na Sadámův režim, kontrakty mnoha významných firem jako Alcatel či TotalFinaElf? Snaha nepoškodit dobré vztahy s ostatními arabskými státy? Nebo se prezident Chirac populisticky opíral o veřejné mínění, které dávalo odpor proti intervenci zcela jednoznačně najevo? Mohlo se jednat o projev tradičně komplikovaného vztahu Francie-USA a francouzské trucovité vzdorovitosti vůči téměř jakémukoliv americkému postoji? Čím její postoj Francii pomohl či naopak uškodil?

Vzhledem k tomu, že se jedná o příliš aktuální téma a je proto nedostatek přístupných pramenů i sekundární literatury, je zřejmé, že zcela komplexní obraz je zatím nemožné utvořit. Přesto se domnívám, že s pomocí dostupných zdrojů lze alespoň nastínit možné odpovědi.

Těžiště práce spočívá ve dvou částech. První z nich, historická, pojednává o historii francouzského působení v Iráku, stručně zmiňuje koloniální období, zejména se však věnuje době po nástupu Sadáma Husajna k moci, francouzské roli ve Válce v zálivu a v následném programu „Ropa za potraviny,“ období sankcí proti husajnovskému Iráku a času těsně před intervencí USA a jejích spojenců. Intervenci považuji za vhodný výrazný časově vymezující bod pro tuto práci – průběh intervence a následný proces rekonstrukce Iráku již je téma pro jinou, pozdější práci, neboť je příliš aktuální.

Druhá část, stručně shrnuje určité ekonomické vazby Francie na Irák a jejich roli pro francouzské rozhodování o podpoře intervence – jaký byl výhled na obnovení, pokračování či změnu rozsahu těchto vazeb po případné intervenci v závislosti na postoji Francie? Dále práce zkoumá osobní vztah iráckého prezidenta Husajna a francouzského prezidenta Chiraca, neboť osobní vztahy politiků jsou často jedním z klíčů k pochopení různých politik a postojů, a vztah těchto dvou osobností bývá často označován jako „nadstandardní.“

Největším problémem při psaní této práce, s nímž jsem byl nucen se neustále potýkat, byl nedostatek literatury k tématu. Jednak se jedná o příliš aktuální téma, a neexistuje tedy žádná komplexní monografie, která by se

francouzskou zahraniční politikou a jejími zájmy v Iráku v období devadesátých let zabývala. Další problém je bohužel zoufalá nevybavenost českých knihoven, jež způsobovala, že publikace k dílčím tématům, které bych pro práci rád využil, jsem neměl možnost získat. Hlavními a nejdůležitějšími zdroji pro tuto práci tak musely být především zdroje dostupné pomocí internetu, zprávy vypracované různými instituty zabývajícími se zahraniční politikou a problematikou blízkého východu, archivy francouzského ministerstva zahraničí a jiných vládních institucí, a dále archivy renomovaných periodik jakými jsou např. The New York Times či francouzský Le Monde. Tento nedostatek literatury se odráží na možnostech práce, a domnívám se, že by si tak zajímavé téma zasloužilo budoucí rozšíření a doplnění v době, kdy již snad bude nedostatek literatury napraven.

3. Letmý pohled na historii francouzské angažovanosti v Iráku

3.1 Do nástupu generála De Gaulle – Francie jako „imperialistická mocnost“

Během první světové války začalo být zřejmé, že oblast blízkého východu se stane klíčovým předmětem zájmu světových mocností kvůli jedné surovině: ropě. Ropa se během tohoto konfliktu dostala na první místa žebříčku strategických surovin, její spotřeba mnohonásobně vzrostla, neboť se na ní stávala závislá celá válečná mašinerie. Například celé Britské válečné loďstvo na příkaz tehdejšího prvního lorda admirality Winstona Churchilla již roku 1912 začalo s přechodem z uhelného pohonu na ropný¹, v stále větší míře se během války začaly používat automobily, obrněné transportéry, tanky a letadla.

První objevení ropy na Blízkém východě roku 1908 v Íránu dalo impuls k dalšímu pátrání v oblasti, neboť ropa se zde ukázala jako kvalitní a snadno dostupná. V Mezopotámii, jejíž tři provincie tehdy tvořily dnešní Irák, se hledání koncentrovalo v provincii Mosúl. V roce 1911 byla založena Turecká ropná společnost (TPC – Turkish Petroleum Company), v níž měly rozhodující podíly britské a německé banky a nizozemské a britské ropné společnosti, a jež byla pod silným vlivem britské a německé vlády. Německá účast byla důležitá, neboť německé banky byly držiteli koncesí od Osmanské vlády.

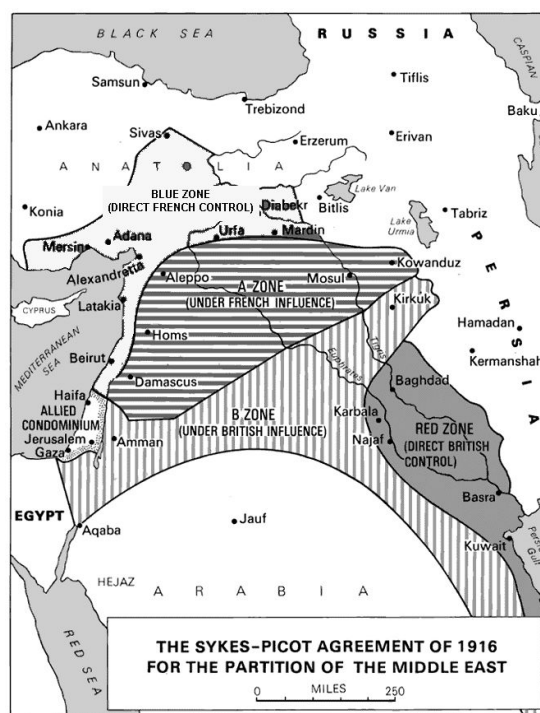
¹ Dahl, Erik J., Joint Force Quarterly, Winter 2000

Britská dominance v TPC byla jednoznačná, jak ukazuje následující tabulka vlastnických podílů před první světovou válkou:

Anglicko-Perská ropná společnost (dnešní BP):	47,5%
Royal Dutch/Shell:	22,5% (Britský podíl v této společnosti byl 40%)
Deutsche Bank:	22,5%
Calouste Goulbenkian, Arménský ropný magnát:	5 %

Tabulka 1: Vlastnické podíly ve společnosti TPC²

První světová válka ze hry na Blízkém východě vyřadila Německo, a naopak přivedla další významnou koloniální mocnost, Francii. Ve známé tajné Sykes-Picotově dohodě³ si roku 1916 mezi sebou rozdělily Británie a Francie sféry vlivu. Oblast byla rozdělena na čtyři zóny, modrou, červenou, zónu A a zónu B. „Barevné“ zóny měly být pod přímou kontrolou Francie a Británie, zóny A a B pak pod jejich vlivem (viz mapka).

Obrázek 1: Rozdělení vlivu Francie a Británie

Tato dohoda přičkla z mezopotamského území severní provincii Mosúl Francouzskému vlivu, zbývající dvě pak Britskému. Jedním z důvodů proč Britové Mosúl postoupili Francouzům byla vůle vytvořit jakýsi nárazníkový štít mezi jejich zájmy a zájmy carského Ruska

² Global Policy Forum, <http://www.globalpolicy.org/security/oil/2003/0425byzantine.htm>

³ <http://www.mideastweb.org/mesykespicot.htm>

– tento štít by byl tvořen právě územím pod francouzským vlivem, rozkládajícím se od Středozemního moře na východ. Francie pak chtěla získat vliv v oblasti, neboť zde ještě před vypuknutím první světové války založila četné školy a mnozí místní obyvatelé hovořili francouzsky a byli spjatí s Francouzskými obchodními zájmy. Ropa v době uzavírání dohody ještě nebyla klíčovým předmětem zájmu o Mosúl, neboť se zde ještě netěžila – první těžba byla zahájena až v roce 1927. Již v době podepsání Sykes-Picotovy dohody však někteří úředníci britské Foreign Office kritizovali „ztrátu“ Mosúlu ve prospěch Francie⁴.

Britové úspěšně v závěru války napravili svou „chybu,“ když několik dní po podepsání příměří s Tureckem (30. října 1918) vojensky obsadili město Mosúl a tím efektivně získali kontrolu nad celou oblastí, což pochopitelně značně rozlítlo jejich francouzské spojence. V průběhu mírové konference ve Versailles se problém ropy na blízkém východě stal jedním z největších předmětů sporu mezi Francií a Británií. Nakonec však Francie souhlasila s vytvořením britského mandátního území Irák v rozsahu všech tří provincií (Basra, Bagdád a Mosúl), výměnou za britský souhlas s rozšířením francouzského vlivu v Sýrii a postoupení německého podílu v ropné společnosti TPC jako součást válečných reparací. Francouzský podíl v TPC byl zastoupen nově založenou francouzskou státní společností Compagnie Francaise des Pétrols (CFP, v podstatě předchůdkyně dnešní společnosti Total). Tyto ujednání potvrdila i konference v San Remu v roce 1920.

Francie tedy nedosáhla přímého vlivu na Irák, zajímala se zejména o

⁴ Global Policy Forum, April 25, 2003, Dr. Ferruh Demirmen

své nově nabyté území v Sýrii. Compagnie Francaise des Pétrols, jež vlastnila podíl v TPC⁵, byla hlavním a v podstatě jediným předmětem zájmu francouzské zahraniční politiky ve vztahu k Iráku.

CFP měla zajistit spolehlivý a dostatečný přísun „černého zlata“ Francii, která měla omezený přístup k jiným zdrojům. Naopak ostatní podílníci TPC (zejména APOC a NEDC) měli přístup k velkému množství ropných zdrojů mimo Irák, a TPC považovali spíše za záložní zdroj. Francie je proto obviňovala z úmyslného brzdění těžby a nízké produkce⁶. Dalším sporným bodem byla otázka přepravy vytěžené ropy. Britové preferovali vybudování ropovodu do Haify v jimi kontrolovaném Palestinském mandátním území, Francie naopak chtěla zakončení potrubí v (dnes Libanonském) Tripoli. Následný kompromis rozdělil ropovod na dvě větve, z nichž každá končila v jednom ze zmíněných měst. Do Tripoli byl ropovod doveden v červenci 1934, v Haifě ropa začala téci z potrubí o pět měsíců později. K středomořským přístavům proudily čtyři miliony tun ropy ročně, a IPC na počátku Druhé světové války kontrolovala přímo či prostřednictvím filiálek veškerou těžbu na území Iráku.

Situace v samotném Iráku se stala nepřehlednou v důsledku politické nestability. V červenci 1958 byl z trůnu sesazen a následně popraven král Faisál II. Vlady se ujal vojenský režim Abdula Karima Kassema, inspirovaný

⁵ Následkem tlaku vlády USA došlo v roce 1924 k přerozdělení podílů ve společnosti TPC následovně: APOC, RDS, CFP, NEDC (Near East Development Company, konsorcium šesti amerických společností) získaly 23,75%, Calouste Goulbenkian si ponechal 5%. Roku 1929 byla TPC přejmenována na Iraq Petroleum Company, IPC

⁶ Conrad, Philippe, Histoire et géopolitique du pétrole dans le golfe arabo-persique, http://www.clio.fr/BIBLIOTHEQUE/Histoire_et_geopolitique_du_petrole_dans_le_golfe_arabo-persique.asp

egyptským Gamalem Násirem, vyhlásil Irák republikou a vystoupil z Bagdádského paktu. Kassem sice přispěchal s ujištěním⁷, že nebude znárodňovat ropná pole, nicméně již koncem roku jeho vláda přijala zákon (tzv. Zákon č. 80) který umožňoval IPC těžit pouze v lokalitách, v nichž již těžba probíhala, což činilo přibližně 0,5% jejích původních koncesí. Zbýlých 99,5% bylo společnosti IPC vládou odebráno. Nový puč v únoru 1963 na krátko vynesl k moci stranu Baas, která byla ochotna vyjednávat, Zákon č. 80 však považovala za neodvolatelný.

Režim Muhammada Arifa, který Baas o devět měsíců později nahradil, založil státní Iraq National Oil Company (INOC), která měla hledat a těžit ropu na oněch získaných 99,5% území, což vedlo k dalšímu pobouření IPC, která hrozila mezinárodní arbitráží. Arifova vláda proto v červnu 1965 dospěla s IPC k návrhu dohody, podle níž by IPC získala právo na dalších 0,5% území včetně bohatých nalezišť v severní Rumaile, a značnou část vládou získaných území by prozkoumávala společně s INOC. Tato dohoda byla

Obrázek 2: Muhammad Arif

Zdroj:
<http://www.geocities.com/iraqinfo/sum/hist/history.html>

silně kritizována jako pro Irák nevýhodná. V důsledku další politické nestability došlo v Iráku k posunu doleva, a nová vláda v létě 1966 již otevřeně zpochybňovala vhodnost podepsání dohody. V tomtéž roce zároveň došlo k ostrému sporu mezi IPC a Sýrií o ropovod z Kirkúku ke Středozemnímu moři, což jednání opět zdrželo. V následujícím roce vypukla tzv. Šestidenní

⁷ Stork, Joe, Middle East Oil and the Energy Crisis, Monthly Review Press, New York, 1975 s. 102-108

válka, která zcela změnila situaci v celé oblasti, a k podpisu dohody již nedošlo. Irácká vláda vydala v srpnu 1967 Zákon č. 97, který INOC udělil exkluzivní právo hledat a těžit ropu na celém iráckém území s výjimkou oněch 0,5% ponechaných IPC. V roce 1968 se k moci vrátila strana Baas, která o rok později podepsala smlouvu o využití nalezišť v severní Rumálie se Sovětským svazem.

Kromě zmíněného podílu v TPC/IPC Francie v Iráku neměla prakticky žádné zájmy, obchodní výměna byla téměř nulová. Pozice Francie na blízkém východě byla navíc celkově zhoršena jako důsledek Britsko-Francouzské intervence v Suez v roce 1956.

3.2 Francie jako „spojenec slabých“

Ke zlepšení pozice Francie přispělo ukončení války v Alžírsku a jeho získání nezávislosti v červenci 1962. Toto odstranilo obrovskou překážku ve vzájemných vztazích Francie a Iráku. V lednu 1963 Kassem obnovil s Francií diplomatické styky a prohlásil: „Mezi námi a francouzským lidem existují pouta, jež nikdy nic nemělo narušit.⁸“ V zápětí byla také podepsána první dohoda o vzájemné technické a kulturní spolupráci. To vedlo k rychlému nárůstu rozvoji obchodních vztahů; z pozice 23. dodavatele v roce 1963 se

⁸ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

Francie posunula na 13. místo v roce 1966, a v roce 1968 je již na pátém místě⁹.

V roce 1967 totiž došlo k ještě většímu zvratu ve vztazích Francie s Irákem, a ostatně i s ostatními arabskými zeměmi. Několik dní před vypuknutím Šestidenní války generál De Gaulle varoval Izrael před zahájením útoků a následně vyhlásil embargo na dodávky zbraní válčícím stranám. Francouzská rada vlády 2. června 1967, tři dny před zahájením Izraelského útoku na Egypt, Jordánsko a Sýrii, vydala prohlášení, že Francie „nemá v žádném případě závazky, na jakémkoliv základě, s žádným ze zapojených států. Následkem toho stát, který jako první

Obrázek 3: generál De Gaulle

Zdroj:
<http://www.newgenevacenter.org/portrait/de-gaulle.jpg>

kdekoliv užije zbraně, nebude mít její souhlas ani podporu.¹⁰“ Od tohoto okamžiku se pravděpodobně začne odvíjet strategie francouzské zahraniční politiky, jež pro své cíle využívá arabského nacionalismu. Francie se pro arabský svět zbavila negativní nálepky imperialistického státu, generál De Gaulle se naopak, po vyřešení Alžírského problému a po tomto kroku, stává jakýmsi „epickým hrdinou“ který se přidává k arabskému boji v okamžiku kdy jsou tito oslabení a poníženi¹¹. Francie tím opravuje nerovnováhu své zahraniční politiky, dosud vázané na zájmy Izraele, která byla v nesouladu se skutečnými zájmy Francie v oblasti. Tento racionální postup pokračoval i po odstoupení De Gaulla a byl rozvíjen i jeho nástupci, včetně socialistů, kteří

⁹ IBID

¹⁰ Balta, P., a Ruellan, Cl., La politique arabe de la France de de Gaulle à Pompidou, 1973., s. 178.

¹¹ Pignol, A., L'image du général de Gaulle et de la politique française dans les pays arabes du Proche Orient au lendemain du conflit de 1967, 1983, Paris IV, These, s. 934 a násl.

historicky sympatizovali se židy a jejich státem, dávali však přednost dlouhodobým zájmům Francie¹².

Tento postup přinesl vzápětí Francii své plody. 26. června irácká vláda povoluje CFP (Compagnie Française du Pétrol) užívat Irácké ropovody, zatímco pro Brity, Američany a Německou Federativní Republiku nadále platí embargo na jejich zařízení. V červenci 1967 Irák žádá Francii, aby převzala britské a americké závazky, a 19. září podepisují Francie a Irák obchodní dohodu. Ve stejný měsíc Irácká vláda přijala Zákon č. 123, kterým reorganizovala INOC, učinila jí pilířem iráckého ropného průmyslu a základem budoucí industrializace země¹³.

Irácký vůdce Aref chtěl CFP předat právo využívat naleziště v Rumaile, CFP však zaváhala a ustoupila americkým tlakům. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, právo využívat naleziště v Rumaile nakonec získal Sovětský svaz – s malou výjimkou pro Francouzskou společnost ERAP.¹⁴ Ta podepsala 3. února dohodu s iráckou INOC, která z ERAP učinila “generálního kontraktora.” Podmínky pro ERAP byly dosti přísné – do tří let musela prozkoumat 55% svěřeného území (které tvořilo 10 800 km²), po šesti letech

¹² Francie odsoudila i Dohody z Camp Davidu v roce 1978 a mírovou smlouvu mezi Izraelem a Egyptem o rok později. Francie si chtěla zajistit své zájmy v arabských zemích, které egyptskou mírovou politiku odsuzovaly.

¹³ Pravomoci společnosti byly rozšířeny, rozhodovací pravomoci získala Rada ředitelů jmenovaná přímo Ministrem pro Ropu a schvalovaná vládou. Memorandum doprovázející tuto reorganizaci uvádělo, že společnost bude pracovat pro rozvoj a rozšíření těžby ropy v Iráku ve všech rovinách ropného průmyslu, od produkce surové nafty a ropných produktů po zpracování a export, aby podnikala všechny nezbytné domácí a zahraniční aktivity pro podpůrný růst národních příjmů a dosažení vyrovnané ekonomiky.

Stork, Joe, Middle East Oil and the Energy Crisis, Monthly Review Press, New York, 1975, s. 189

¹⁴ Entreprise de Recherches et d'Activités Pétrolières, francouzská státní společnost založená roku 1965 na popud generála De Gaulla. V roce 1976 se spojila se společností SNPA a vznikla známá Elf Aquitaine

si pak ERAP směla ponechat pouze naleziště, která stihla začít využívat. Tento kontrakt byl ze strany Francie považován za velký úspěch.

V červenci 1967 došlo v Iráku k druhému, tentokrát již dlouhodobě úspěšnému, převratu provedenému stranou Baas. Prezidentem se stal Ahmad Hassan al-Bakr. Po tomto zvratu došlo k dalšímu výraznému zlepšení Francouzsko-Iráckých vztahů. Francie byla v roce 1969 poprvé pozvána k účasti na Mezinárodním veletrhu v Bagdádu, a v roce 1971 následovala francouzská ekonomická mise, vedená Georgesem Gorsesem, bývalým velvyslancem Francie v Alžírsku a ministrem informací Pompidouovy vlády.

Velká příležitost pro Francii přichází v roce 1972, kdy dochází na popud tehdejšího Iráckého viceprezidenta Sadáma Husajna ke znárodnění IPC. K tomu došlo po trvajících sporech mezi iráckou vládou a IPC, která podle irácké vlády úmyslně omezovala těžbu, v čemž i Francouzská vláda spatřovala snahu Britů a Američanů potrestat Irák za dohodu se Sovětským svazem o využití nalezišť v Rumaile¹⁵. Francie během krize předcházející znárodnění (k němuž došlo 1.

Obrázek 4: Saddám Husajn

Zdroj: Telegraph,
<http://www.telegraph.co.uk/news/graphics/campaigns/iraq/ffirasadpor.jpg>

července 1972) hrála roli prostředníka. Její podíl v IPC byl pro ni, narozdíl od Britů a Francouzů, významnější, neboť CFP zde získávala celou třetinu svých zdrojů, zatímco ostatní členové konsorcia pouhou 1/10 či 1/20.

¹⁵ Stork, Joe, *Middle East Oil and the Energy Crisis*, Monthly Review Press, New York, 1975, s. 193.

Francouzský velvyslanec v Bagdádu, Pierre Cercle, upozorňoval svou vládu na výhody navázání dobrých vztahů se Sadámem Husajnem, který byl již v té době velice mocným mužem ve své zemi. Spatřoval zde reálnou možnost, jak vyvážit dobré vztahy Iráku se Sovětským svazem¹⁶. Irácký režim také projevoval jistou náchyllost k vládě prezidenta Pompidoua, v němž viděl následovníka politiky De Gaullovy. Stoupající hvězda iráckého režimu, Sadám Husajn, navíc ve Francii spatřoval zemi, již je potřeba využít k rozvinutí výhodnějších vztahů pro celý arabský svět se zeměmi Evropského společenství. V červnu 1972, bezprostředně před znárodněním IPC, se uskutečnila první návštěva Sadáma Husajna v Paříži. Ten zde při příjezdu deklaroval, že “nepřijel žádat o zbraně, ale aby usadil francouzsko-arabské vztahy na pevný základ. [...] Přátelství je z našeho pohledu nedělitelné. Mělo by se projevovat ve všech úrovních, nejen na poli kulturním, ale i v ostatních oblastech, zejména politické a ekonomické.¹⁷” Sadám Husajn svou návštěvu zakončil podpisem dohody v Elysejském paláci, která zvýhodnila Francii oproti jejím partnerům v IPC, a umožnila jí po dobu deseti let odebírat ropu, na niž měla nárok před znárodněním, za výhodnou cenu. Irák na druhou stranu získá podporu Francie pro uskutečňování průmyslových projektů a zhodnocování přírodních zdrojů¹⁸.

Bezprostředně po znárodnění Bagdád navrhl Francii otevření jednání o “zachování francouzských zájmů,¹⁹” což bylo pochopitelně vnímáno velmi negativně západními spojenci Francie²⁰.

¹⁶ L'Express, 13.02.2003, France-Irak: Le dessous des cartes, <http://www.lexpress.fr/info/france/dossier/franceirak/dossier.asp?ida=426093>

¹⁷ Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

¹⁸ IBID

¹⁹ Stork, Joe, *Middle East Oil and the Energy Crisis*, Monthly Review Press, New York, 1975,

Francouzsko-Irácké sblížení nabralo dalších obrátek, když se v dubnu 1973 stal francouzským ministrem zahraničí Michel Jobert, který nahradil (po krátkém intermezzu André Bettencourta) Maurice Schumanna. Dosud byla politika vzhledem k arabským státům především dílem Elysejského paláce a prezidenta Pompidoua, zatímco Schumann se zabýval především evropskými záležitostmi. Jobert však vztahům s arabskými zeměmi přikládal větší váhu. Uskutečnil cestu po většině významných zemí Blízkého východu, a 9. února 1974 navštívil Bagdád. Později napsal: “Moje úloha byla vytvořit dlouhodobou politiku, která by země Blízkého východu, tradičně obrácené směrem ke kultuře a obchodu anglosaskému, otevřela našim průmyslům, obchodníkům a profesorům. Bylo potřeba vytvořit dialog, či jej alespoň nastítnit, býti na místě, povzbudit důvěru a dodat politice, sledované Francií od roku 1967, průmyslovou a kulturní perspektivu, která jí zcela scházela. Až doposud měla rozměr čistě politický.²¹” Sadám Husajn Joberta v Bagdádu přivítal slovy: “Francie je ideální partner. Nikterak nám nehrozíte, ani těm jenž nás obklopují.²²” Již tehdy se začalo mluvit o zbrojení, byť pouze obecně, a francouzští exportéři měli ambiciózní plány v oblastech těžkého průmyslu, petrochemie, ropovodů, cementáren, textilních továren či papíren²³. V prosinci 1973 získala významná francouzská firma Creusot Loire kontrakt v hodnotě 600 milionů USD na konstrukci ocelárny na jihu Iráku. Tento kontrakt byl v říjnu 1974 následován dalším, na stavbu vodovodů o délce 40 km, dvou železáren, a přístavních zařízení.²⁴

s. 193.

²⁰ Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

²¹ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

²² IBID

²³ IBID

²⁴ IBID

Jobert také navrhl uspořádat v Bagdádu mezinárodní konferenci o energii, která by svedla dohromady odběratele a producenty, a především přišel s projektem euro-arabského dialogu²⁵. Těmito kroky samozřejmě značně popudil Izrael. Izraelský denník Davar Francii obvinil, že “zcela zlikvidovala nezávislost své zahraniční politiky výměnou za arabskou ropu.”²⁶

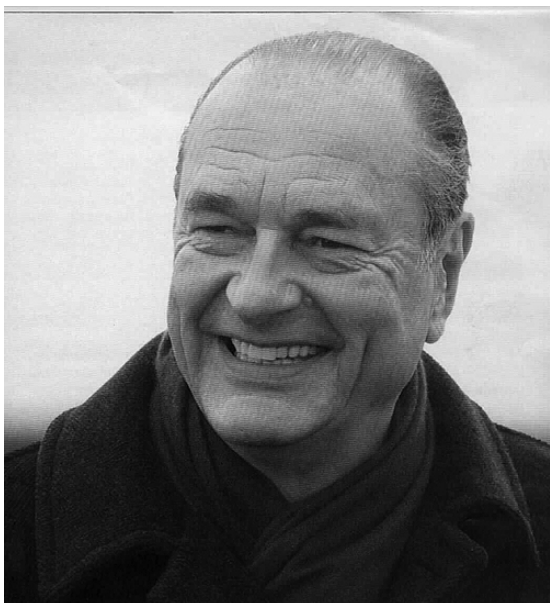
V prosinci 1974 se na svou první návštěvu Bagdádu vydává nový francouzský premiér, Jacques Chirac, který je tak prvním francouzským premiérem, který ve funkci Irák navštívil. Jeho návštěva je ekonomického rázu a zpět do Francie přivezl další kontrakty o celkové hodnotě 15 miliard franků. Tyto kontrakty opět zahrnují těžký průmysl, ale také stavbu vojenské nemocnice, kabelové telekomunikační sítě, a také závazek že Irák nakoupí Airbusy. Irák se dokonce rozhodl přijmout francouzský televizní systém SECAM namísto systému PAL, který se v té době přijmout chystal. To bylo podáno jako „dárek iráckého viceprezidenta svému hostu.”²⁷ Zde je tedy možné hledat počátek zvláštního vztahu, který si k sobě tyto dva politikové, Sadám Husajn a Jacques Chirac, vytvořili. Jacques Chirac se dokonce po svém návratu o iráckém režimu vyjádřil, že jde o „nacionalismus v nejlepším slova smyslu, a socialismus jako prostředek mobilizování energie a zorganizování společnosti budoucnosti, což jsou pocity francouzskému srdci velice blízké.”²⁸

²⁵ Tento euro-arabský dialog probíhal ve formě setkání zástupců členských států, jichž bylo 21 arabských a 10 z Evropského společenství, kteří spolu projednávali obchodní záležitosti a kulturní spolupráci. Setkání se uskutečňovala několikrát za rok.

²⁶ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

²⁷ In: IBID

²⁸ in L'Express, 13.02.2003, France-Irak: Le dessous des cartes, <http://www.lexpress.fr/info/france/dossier/franceirak/dossier.asp?ida=426093>

Obrázek 5: Jacques Chirac

Zdroj: <http://jchirac.nlg.free.fr/divers/chirac.JPG>

Stavbě předcházela dohoda z 9. září 1975, kterou spolu Chirac a Husajn uzavřeli během Husajnovy druhé návštěvy Francie, ve francouzském nukleárním středisku Cadarache. Obsahem dohody byla stavba nukleárního výzkumného střediska v hodnotě jedné a půl miliardy franků, založené na experimentálním reaktoru typu Osiris, který pracuje s obohaceným uranem. Celkový rozsah dohody zůstal státním tajemstvím, Sadám Husajn však v interview po podpisu dohody řekl, že „Irák se stane první nukleární velmocí v oblasti.“²⁹

Francie se postupně dostala na druhé místo dodavatele zbraní Iráku, po Sovětském svazu. V sedmdesátých letech dosáhl objem francouzských investic do Iráku miliard dolarů, a řada francouzských společností podepsala dohody s Irákem o technické spolupráci na různých projektech³⁰. Mezi roky 1977 a 1987 Paříž dodala Iráku 133 stíhacích letounů Mirage F-1. řadu

²⁹ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

³⁰ The Library of Congress country studies series, <http://countrystudies.us/iraq/83.htm>

vrtulníků, souhlasila s účastí Iráku na vývoji stíhače Mirage 2000, dále Iráku “zapůjčila” bitevní letouny Super Etendard vybavené raketami vzduch-země ze svého vlastního námořnictva. Tyto letouny byly později využity k bombardování ropných tankerů během tzv. Tankerové války, která předcházela válce Iráku s Íránem³¹. V roce 1987 odhadl francouzský deník Le Monde celkový objem dodávek zbraní Iráku Francií mezi roky 1981 a 1985 na 5,1 miliardy USD, což představovalo 40% celkového francouzského vývozu zbraní³². Mimo jiné byl tento výrazný objem zbrojního obchodování výsledkem politiky (tehdy již) nového Iráckého prezidenta, Sadáma Husajna (stal se jím v červenci 1979, poté co jeho předchůdce al-Bakr odstoupil kvůli chatrnému zdraví), jenž usiloval o přerušení sovětského monopolu na dodávky zbraní, a aby byl připraven na pravděpodobný nadcházející konflikt po pádu íránského šáha.

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	2004	Total	Total %	
USSR	110	158	539	1785	1364	979	1019	761	1274	825	1613	1286	1426	1440	2438	2114	2284	2316	801	1105	465		26102	59.57	
France	19	20	1	5	5	35	119	106	26	71	226	723	673	756	905	682	230	181	301	92	271		5447	12.43	
China												442	646	935	830	893	925	149	23				4843	11.05	
Czechoslovakia						112	143	275	540	270		226	258	213	264	264	90	90	90	45				2880	6.57
Poland								27	14	14		148	179	15	18	223	275	275	275	145	73		1681	3.84	
Brazil											100	100	100	101	56	66	31	63	82	25			724	1.65	
Egypt											12	33	58	58		23	61	105	118	47			515	1.18	
Denmark														226									226	0.52	
USA														21	6	9	9	30	125			4	204	0.47	
Austria														190									190	0.43	
Romania												62	62	62									186	0.42	
Switzerland									6	14	22	11	56					18	16	2	6		151	0.34	
South Africa																35	35	35	35				140	0.32	
Yugoslavia									20		60								2	17	8		107	0.24	
West Germany										11			11		13				18	18	13	2	86	0.20	
Italy													37		47								84	0.19	
UK		2											55				7	10	7				81	0.18	
Jordan																2						72	74	0.17	
Hungary											30												30	0.07	
Spain												13	13							2			28	0.06	
East Germany											25												25	0.06	
Canada																			7				0	7	0.02
UAE																							3	3	0.01
Australia																							0	0	0.00
Total	129	180	540	1790	1369	1126	1281	1169	1874	1197	1965	2653	3325	3797	4744	4248	3915	4048	2026	1521	836	81	43814	100.00	

Tabulka 2: objem zbraní dovezených do Iráku z různých zemí v milionech dolarů, převedeno na fixní ceny z roku 1990³³

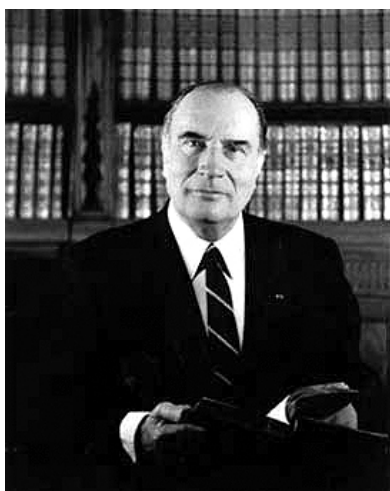
³¹ The Library of Congress country studies series, <http://countrystudies.us/iraq/99.htm>

³² Isnard, Jacques, En dix ans, un flot d'armes, Le Monde, 29. července 1987

³³ SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute), http://www.sipri.org/contents/armstrad/TIV_imp_IRQ_70-04.pdf

Během Irácko-Íránské války byla Francie nucena odsunout většinu splátek Iráckého dluhu, neboť irácká ekonomika byla v důsledku války značně napjata, učinila to však ochotně z důvodů dlouhodobě strategických. Tehdejší prezident Mitterrand uvedl, že cílem Francouzské pomoci Iráku je nedopustit, aby válku prohrál. Irácký dluh vůči Francii byl v roce 1987 odhadován na 3 miliardy USD³⁴. Pro Irák byly tyto dodávky zbraní velice významné, neboť se jednalo o vyspělé vojenské technologie, navíc nebyly vázány žádnými politicko-vojenskými podmínkami. K obchodování docházelo dokonce i v době, kdy Íránští teroristé zadrželi v Libanonu Francouzské novináře jako rukojmí v březnu 1983.

Jak již bylo zmíněno, ani nový socialistický prezident Mitterrand³⁵ nepozměnil francouzský postoj k Iráku. Jeho zvolení bylo v Iráku přijato zprvu negativně, neboť socialistická strana opakovaně kritizovala postoj pravice k Iráku a její čistě obchodní duch, Mitterrand měl navíc pověst přítele Izraele. Nový francouzský ministr zahraničí Claude Cheysson byl krátce po svém

Obrázek 6: Francois Mitterrand

Zdroj: Wikipedia,
<http://en.wikipedia.org/wiki/Mitterrand>

³⁴ The Library of Congress country studies series, <http://countrystudies.us/iraq/99.htm>

³⁵ Který nahradil Valéryho Giscard-d'Estaigna v roce 1981.

³⁶ S výjimkou Sýrie, jež byla na straně Íránu.

příchodu do funkce pozván na návštěvu Egypta, kde jej jeho prezident Anwár Sadát přesvědčoval o důležitosti podpory Iráku v Irácko-Íránské válce. Případné vítězství Íránu by ohrozilo celý region vzplanutím islámského fanatismu. Mitterrand se zprvu nenechal přesvědčit, Sadát se proto spojil s ostatními vůdci arabských států³⁶ a na Mitterranda vyvinuli synchronizovaný nátlak. Ten

tlaku nakonec ustoupil a zavázal se dodržet zbrojní dohody předchozí vlády, a dokonce zbrojení ještě zintenzívnit³⁷.

Irácká ekonomická situace, která nastala v důsledku vyčerpávající Irácko-Íránské války, představovala sice pro Francii značný finanční risk, ministr zahraničních věcí Cheysson však v únoru 1983 před svou cestou do Iráku, Jordánska a Sýrie zdůraznil „kontinuitu francouzské politiky vzhledem k Iráku,“ která je „založena na velkých principech a na vůli zůstat na blízku arabskému lidu.“³⁸

Během návštěvy iráckého ministra zahraničí Táríka Azíze v Paříži v srpnu 1983 Francie souhlasila, jak již bylo zmíněno, s pozměněním splátkového kalendáře dluhů. Azíz k tomu řekl, že Irák „prochází obtížným obdobím, a naši přátelé nám musí pomoci. Po skončení války se centrum Blízkého východu přesune do Iráku. Naše země zůstane otevřena těm, kteří nám pomohli; ostatní budou na černé listině.“³⁹

Ministr Cheysson sice uznával, že ze Sadáma Husajna se stal jeden z nejhorších diktátorů v regionu, hájil se však tím, že dokonce ani irácká opozice si nepřeje vítězství Íránu a nahrazení diktátora Husajna fanatickým ajatolláhem. Vítězství Jacquese Chiraca v parlamentních volbách roku 1986 pouze posílilo tuto pro-iráckou politiku, která vydržela až do konce Irácko-Íránské války, i přesto že i někteří z těch arabských vůdců, kteří dříve stáli na

³⁷ Lagarde, Dominique, Louyot, Alain, France-Irak: Le dessous des cartes, L'Express, 13.02.2003, <http://www.lexpress.fr/info/france/dossier/franceirak/dossier.asp?ida=426093>

³⁸ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

³⁹ In: IBID

straně Iráku a přesvědčovali francouzskou vládu, aby pokračovala v pro-irácké politice, se již od Iráckého režimu začali odklánět a hledět na něj s podezřením.

3.3 Válka v zálivu

2. srpna 1990 irácká armáda provedla invazi do Kuvajtu. Tímto činem rázně ukončila spor o odpuštění dluhu ve výši 30 miliard USD výměnou za „ochranu před Íránským fanatismem“ a o objem těžby ropy⁴⁰, jež Irácká vláda s tímto svým malým sousedem vedla po skončení Irácko-Íránské války.

Tato skutečnost postavila Francii, stejně tak jako všechny ostatní západní země, před nutnost své nadstandardní vztahy s Irákem značně přehodnotit. Ze dne na den se z dobrého přítele Francie stal vyvrženec mezinárodního společenství. Prezident Mitterrand se postavil na stranu koalice, která usilovala o vyhnání Iráckých jednotek z Kuvajtu. Podobně jako se dříve rozhodl pro podporu Iráku proti Íránu, neboť to považoval za nezbytné pro stabilitu regionu, ze stejného důvodu nyní proti této zemi stál. Dalším důvodem mohl být probíhající rozpad Sovětského svazu a konec bipolárního světa, kdy bylo nutné udržet dobré vztahy se Spojenými státy.

⁴⁰ pro splacení svých značných dluhů a poválečnou rekonstrukci Irák tlačil na ostatní země produkující ropu, aby snížily produkci a tím zvýšily ceny, čemuž Kuvajt naopak oponoval.

Ještě před vypuknutím Války v zálivu se sice Francouzi snažili přivést Sadáma Husajna k rozumu, ten však v útok spojenců nevěřil a ustoupit odmítal.

Francie se plně připojila k rezoluci OSN č. 660, která ve stejný den, kdy došlo k invazi do Kuvajtu, tento čin odsoudila, a zároveň zmrazila kuvajtský a irácký majetek na svém území. O čtyři dny později, 6. srpna, se připojila k rezoluci 661, která na Irák uvalila ekonomické sankce, a sama uvalila obchodní embargo na všechny obchodní dodávky do Iráku i Kuvajtu. Okamžitě přerušila i veškerou vojenskou spolupráci s Irákem. 9. srpna prezident Mitterrand oznámil vyslání námořních sil do Perského zálivu, aby dohlížely na plnění embarga, a o měsíc později, 15. září, vyslal do Saudské Arábie 4000 mužů, bojové letouny, vrtulníky a tanky, aby se připojily k ostatním spojeneckým jednotkám v rámci operace Pouštní štít, v reakci na irácké zadržení rukojmích z „agresivních států,“ mezi nimiž je i 560 francouzů, a na vyplnění francouzského velvyslanectví v Bagdádu iráckými vojáky⁴¹. Postupně se Francouzský kontingent zvýší až na 13000 vojáků. Ve snaze naklonit si Francii a zachránit dobré vztahy Sadám Husajn rozhodl 23. října o propuštění všech francouzských rukojmích, což francouzská vláda uvítala, zároveň však vyhlásila pevnost svého postoje. Ještě v předvečer vypršení ultimáta daného Iráku OSN, 14. ledna 1991, Francie předložila prostřednictvím svého ministra zahraničí Rolanda Dumase Radě bezpečnosti plán na odvrácení války. Plán spočíval ve vyslání „poslední výzvy“ Iráku aby se stáhl z Kuvajtu před vypršením ultimáta, oznámil časový rozvrh stažení a urychleně s ním započal. Obsahoval také záruky, že spojenecké síly

⁴¹ http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/crises-conflits_1050/irak_1093/irak-dans-les-relations-internationales-1990-2004_2726/index.html

shromážděné v zálivu na Irák nezaútočí, a že Irák dostane příležitost projednat své rozpory s Kuvajtem mírovou cestou. Plán však dále obsahoval i část, v níž se Rada bezpečnosti měla zavázat k „aktivnímu přispění k řešení Palestinské otázky“ a tím přispět ke stabilitě a bezpečnému vývoji v oblasti⁴². To je také hlavní důvod, proč byl francouzský plán odmítnut Velkou Británií a USA. 15 ledna vypršelo ultimátum, dané Iráku Radou bezpečnosti OSN v Rezoluci 678.⁴³ Následující den francouzské Národní shromáždění a Senát schválily deklaraci premiéra Michela Rocardu o použití nezbytné síly k osvobození Kuvajtu⁴⁴. Spojenecký útok byl zahájen 17. ledna 1991, za účasti francouzských bojových letounů. Následovalo přerušení diplomatických styků Iráku s Francií, které byly obnoveny až 12. července 2004, po sesazení režimu Sadáma Husajna.

3.4 Mezi první a druhou válkou v zálivu

Již několik týdnů po skončení války francouzský ministr zahraničí Dumas v rozhovoru pro deník Le Monde uvedl, že „ ‘arabská’ zahraniční politika je mýtus. Francie má politiku zahraniční, opřenu o určité principy. (Pro)arabská politika generála De Gaulla byla sled iluzí. Mýtus má tuhé kořínky! ⁴⁵“ Až do konce vlády prezidenta Mitterranda se Francie oficiálně o Irák zajímala pouze omezeně. Jsou to jen někteří politikové a především obchodníci, kteří se

⁴² Lewis, Paul, CONFRONTATION IN THE GULF: THE U.N.; France and 3 Arab States Issue an Appeal to Hussein, The New York Times, 15. ledna 1991

⁴³ OSN,

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement>

⁴⁴ http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/crises-conflits_1050/irak_1093/irak-dans-les-relations-internationales-1990-2004_2726/index.html

⁴⁵ Un entretien avec M. Roland Dumas: Paris " fera tout pour aider " M. Bush à régler le conflit israélo-palestinien, Le Monde, 12. března 1991

podílejí na obnovení proirácké „lobby.“ Nejedná se již o obchodníky se zbraněmi, ale především o ropné zájmy, a možnosti získat výhodné obchodní kontrakty po skončení embarga. Politicky se tyto zájmy koncentrovaly především okolo strany RPR,⁴⁶ jejíž tehdejší místopředsedkyně Roselyne Bachelot iniciovala vytvoření skupiny Francouzsko-Iráckého přátelství ve francouzském Národním shromáždění.

Na oficiální rovině se Francie angažovala především v operaci Provide Comfort, která z tureckých základů poskytovala ochranu iráckým Kurdům na základě rezoluce OSN 688⁴⁷. Tato akce byla zahájena 7. dubna 1991 a Francie se na ní podílela především leteckým shazováním humanitární pomoci na území Kurdistánu.

Ve prospěch Kurdů se aktivně angažoval sám prezident Mitterrand, když pomohl zorganizovat konferenci usmíření dvou hlavních rivalských kurdských politických stran, KDP a PUK, na zámku v Rambouillet 16. až 22. července 1994. Po selhání této konference, kdy se znesvářeným stranám nepodařilo dohodnout, se však Mitterrand přestal aktivně angažovat.

První krok k novému formalizování vztahů Francie s Irákem byla oficiální návštěva iráckého ministra zahraničí, Táríka Azíze, který byl v lednu 1995 přijat ministrem zahraničí Alainem Juppém. Ten svému protějšku oznámil, že se Francie chystá v Bagdádu otevřít „sekcí zájmů“ (*section*

⁴⁶ RPR : Rassemblement pour la République, Sdružení pro republiku. V roce 2002 se strana přetvořila v dnešní UMP.

⁴⁷ OSN, [http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/688%20\(1991\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/688%20(1991)&Lang=E&Area=RESOLUTION)

d'intérêts)⁴⁸. Tato mise byla neformálním diplomatickým pracovištěm, sídlila v budově marocké, později rumunské ambasády a jejím hlavním úkolem byla podpora francouzských občanů vyskytujících se na území Iráku. Francouzským společenstvem, které usilují o návrat do Iráku, je doporučeno udržovat kontakty, ale nepodepisovat žádné smlouvy.

Proirácký smýšlející Francouzi vkládali naděje do zvolení Jacquese Chiraca prezidentem 7. května 1995. Dokonce uspořádali konferenci na podporu Iráku ve stejný den, kdy byl uveden do úřadu.⁴⁹ Chirac byl však zpočátku opatrný, nechtěl být považován USA za slabého spojence.

Francouzská diplomacie prohlašovala, že nemá „skrytou agendu“ vůči Iráku⁵⁰, a že její diplomacie trvá na přijetí všech rezolucí OSN Irákem, na uznání hranice s Kuvajtem, respektování lidských práv a práv menšin, a vzhledem k západním zemím na vůli nepřicházet s novými podmínkami⁵¹. Francie však, narozdíl od USA, nedémonizuje Sadáma Husajna, spíše se snaží vzájemným vztahům navrátit určitou rovnováhu. Jak řekl jistý diplomat z Quai d'Orsay, „Poté co jsme byli Iráku velmi blízcí, přehoupli jsme kyvadlo vzájemných vztahů na opačnou stranu a udeřili jsme tu zemi ostrakismem. Je potřeba vyvést Iráčany z jejich izolace, podpořit frakce, které podporují přijetí rezolucí OSN, a ukázat jim že na konci tunelu je světlo.“⁵² Na základě očividného faktu, že sankce škodily především iráckému obyvatelstvu, byla

⁴⁸ http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/crises-conflits_1050/irak_1093/irak-dans-les-relations-internationales-1990-2004_2726/index.html

⁴⁹ <http://www.lexpress.fr/info/france/dossier/franceirak/dossier.asp?ida=426093>

⁵⁰ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

⁵¹ IBID

⁵² In: IBID

Francie ostatně jedním z hlavních iniciátorů⁵³ rezoluce OSN 986,⁵⁴ která dala vzniknout programu Ropa za potraviny (*Oil for Food*) v dubnu 1995.

V srpnu 1995 vystoupil Hussein Kamel, uprchlý šéf iráckého zbrojního programu a ministr zbrojního průmyslu, s četnými důkazy⁵⁵ o tajných programech vývoje zbraní hromadného ničení Iráckým režimem, což ve Francii způsobilo značný rozruch – dokonce i diplomaté a politici, kteří byli Iráku nejvíce nakloněni, se cítili uraženi a podvedeni opakovaným ujišťováním Tárika Azíze a dalších iráckých představitelů o opaku během různých rozhovorů, které s nimi vedli.

O několik měsíců později se však opět ozývají hlasy, že „pět let po válce je třeba přestat Irák ostrakizovat, a smířit se s faktem, že Sadám Husajn ještě nějaký čas zůstane na svém místě.“⁵⁶ Francie pak, spolu s jinými zeměmi, usilovala o co nejrychlejší zmírnění sankcí, které značně zhoršovaly životní podmínky běžných Iráčanů, zatímco na iráckou vládu měly malý vliv.⁵⁷

Poté co Bagdád odmítl v únoru 1998 vpustit zbrojní inspektory OSN do svých paláců, se Jacques Chirac začal osobně angažovat v hledání východiska z krize. Pokouší se přesvědčit Sadáma Husajna, aby umožnil plné prohlídky všech zbrojních zařízení výměnou za příslib rychlého zrušení sankcí. V tomto svém úsilí nebyl úspěšný, Irák nadále odmítal vpustit inspektory na příslušná místa, což vyústilo v operaci Pouštní liška, během níž

⁵³ Wikipedia, http://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_P%C3%A9trole_contre_nourriture

⁵⁴ OSN, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/109/88/PDF/N9510988.pdf?OpenElement>

⁵⁵ Rozhovor Kamela se zástupci OSN, <http://www.casi.org.uk/info/unscom950822.pdf>

⁵⁶ In: Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

⁵⁷ Gallis, Paul, Factors Shaping French Foreign Policy, Congressional Research Service, Washington, 2005, s. 22

v prosinci 1998 americké a britské letouny bombardovaly irácká vojenská zařízení⁵⁸.

Chirac je tímto vývojem zklamán, Francouzští diplomaté se spolu s Čínou a Ruskem do poslední chvíle pokoušeli v OSN prosadit mírové řešení. Odpovědnost však plně klade na iráckého prezidenta Husajna: „Irák se znovu dostal do centra aktuálního dění, znovu je to irácké obyvatelstvo kdo trpí, a znovu odpovědnost leží jednoznačně na iráckém prezidentovi.“⁵⁹ Poté se však přestává iráckými problémy zabývat až do jara 2003, kdy dochází k druhé válce v zálivu, proti níž po celou dobu, která jí předcházela, velice aktivně vystupoval, a jakoukoliv případnou vojenskou intervenci podmiňoval schválením Rady bezpečnosti OSN⁶⁰. Francouzská vláda si přála⁶¹, aby OSN pokračovalo ve zbrojních inspekcích, s tím že nebyla dosud prokázána existence zbraní hromadného ničení, že tyto inspekce byly dostačující k udržení iráckého režimu v mezích, a že Irák se ještě nedostal do „přímého rozporu“ (*material breach*) s rezolucí 1441.⁶² K největšímu sporu s USA došlo během února a března 2003, kdy americká administrativa začala prosazovat myšlenku změny režimu v Iráku, ustavení demokracie, která by se následně šířila v celém regionu. Francie byla ostře proti takovému postupu,

⁵⁸ BBC, http://news.bbc.co.uk/1/hi/events/crisis_in_the_gulf/latest_news/238904.stm

⁵⁹ Deklarace francouzského prezidenta Jacquese Chiraca ze dne 17. prosince 1998, den po zahájení bombardování Iráku.

http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/francais/interventions/discours_et_declarations/1998/decembre/declaration_de_m_jacques_chirac_president_de_la_republique_a_la_suite_de_l_intervention_militaire_des_etats-unis_et_de_la_grande-bretagne_en_irak-palais_de_l_elysee.560.html

⁶⁰ Rozhovor prezidenta Chiraca pro deník Le Monde, 27. února 1998

http://www.elysee.fr/elysee/francais/interventions/interviews_articles_de_presse_et_interventions_televisees./1998/fevrier/interview_de_m_jacques_chirac_president_de_la_republique_au_journal_le_monde-paris.941.html

⁶¹ Gallis, Paul, Factors Shaping French Foreign Policy, Congressional Research Service, Washington, 2005, s. 21

⁶² OSN, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement>

s argumentem že reformy v Iráku ani nikde jinde nemohou být vnuceny zvenčí.

..

4. Politika nebo ekonomika?

4.1 Ekonomické zájmy Francie v Sadámově Iráku

Jak již bylo zmíněno dříve, během sedmdesátých let 20. století se začaly poměrně silně rozvíjet ekonomické vazby Francie a Iráku. Francouzské společnosti začaly stavět nukleární reaktory Osirak – Tamuz, které byly později zničeny izraelským náletem. Během Irácko-Íránské války pak byla Francie velmi významným dodavatelem zbrojních technologií, celkově v hodnotě 25 miliard dolarů do uvalení embarga.⁶³ Po uvalení sankcí pak činila hodnota exportu Francie do Iráku přibližně 3,5 miliardy USD, jak uvádí zpráva francouzského parlamentu.⁶⁴ Jednalo se zejména o léky a lékařský materiál francouzských farmaceutických firem a o zboží automobilového a potravinářského průmyslu⁶⁵.

V roce 2001 Francie vyvezla do Iráku zboží za 650 milionů USD, což bylo více než jakákoliv jiná země. Irácký režim považoval Francii za natolik důležitého obchodního partnera, že v březnu 2002 irácká ambasáda v Paříži otevřela obchodní sekci, která měla za úkol pracovat na rozvoji obchodních vztahů obou zemí.⁶⁶ V listopadu 2003 se pak přes 90 francouzských firem účastnilo Bagdádského obchodního veletrhu, což bylo opět nejvíce ze všech západních zemí.⁶⁷

⁶³ BBC, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/2757797.stm>

⁶⁴ IBID

⁶⁵ Jones, Vivian C., CRS Report for Congress, Iraq's Trade with the World: Data and Analysis, Washington, March 2005, s. 19. <http://www.usembassy.it/pdf/other/RL32025.pdf>

⁶⁶ Bostnavarton, Francois, Les échanges commerciaux avec Bagdad restent modestes, Le Monde, 13. září 2002.

⁶⁷ BBC, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/2757797.stm>

Francouzské ropné společnosti udržovaly dobré vztahy s iráckými ropnými úředníky.⁶⁸ Největším úspěchem bylo „memorandum porozumění“ (*memorandum of understanding*) uzavřené v roce 1994 mezi společností TotalFinaElf (dnes Total S.A.) a iráckou vládou, které obsahovalo příslib budoucích těžebních kontraktů v hodnotě 7,4 miliardy USD⁶⁹ po odstranění sankcí. V rámci programu Ropa za Potraviny, který Iráku umožnil legálně exportovat ropu výměnou za potraviny a základní humanitární potřeby, Francie odebírala až 171 000 barelů ropy denně,⁷⁰ což jí stavělo na čtvrté místo⁷¹ v „žebříčku odběratelů.“ Francie samozřejmě měla důvody se obávat, že případná změna režimu by tyto dobré vztahy vynulovala.

4.2 Chirac a Husajn – nerozluční přátelé?

V rozhovoru pro americkou stanici CBS francouzský prezident Jacques Chirac, na dotaz o jeho nadstandardním vztahu s iráckým prezidentem Sadámem Husajnem, odpověděl: „toto je legenda. Pana Husajna jsem, od doby kdy se stal iráckým prezidentem, viděl dvakrát, v letech 1974 a 1975 [...]. Od té doby jsem ho již nikdy neviděl. Tehdy měl se Sadámem Husajnem, a se stranou Baas, dobré vztahy každý.“⁷² Ve stejném rozhovoru uvedl, že objem zahraničního obchodu Francie s Irákem činí 0,2% z celkového exportu, tedy že v podstatě ekonomické zájmy Francie v Iráku neexistují.

⁶⁸ Jones, Vivian C., CRS Report for Congress, *Iraq's Trade with the World: Data and Analysis*, Washington, March 2005, s. 19. <http://www.usembassy.it/pdf/other/RL32025.pdf>

⁶⁹ Jones, Vivian C., CRS Report for Congress, *Iraq's Trade with the World: Data and Analysis*, Washington, March 2005, s. 19. <http://www.usembassy.it/pdf/other/RL32025.pdf>

⁷⁰ Gallis, Paul, *Factors Shaping French Foreign Policy*, Congressional Research Service, Washington, 2005, s. 22

⁷¹ Na prvním místě byly USA, které odebíraly 60% celkové irácké produkce v rámci programu Ropa za Potraviny.

⁷² CBS News, <http://www.cbsnews.com/stories/2003/03/16/60minutes/main544161.shtml>

Vztah Chiraca a Husajna lze sledovat od roku 1974, kdy Chirac, tehdy francouzský premiér, cestoval do Bagdádu, aby se zde setkal se Sadámem Husajnem, tehdy iráckým vice-prezidentem. Během této návštěvy došlo k uzavření řady obchodních dohod, včetně předběžné dohody o nákupu nukleárního reaktoru. Tato dohoda byla realizována o rok později, při návštěvě Husajna v Paříži. Při této návštěvě Chirac osobně provedl Husajna po francouzském nukleárním výzkumném středisku Cadarache, a řekl: „Irák prochází procesem zahájení koherentního nukleárního programu, a Francie se chce zapojit do tohoto úsilí v oblasti reaktorů.⁷³“ Francie se dále zavázala poskytnout výcvik pro 600 nukleárních specialistů, kteří později tvořili jádro iráckého nukleárního programu. Chirac opakovaně nazval Sadáma Husajna svým blízkým přítelem.⁷⁴ The Manchester Guardian Weekly dokonce později citoval Chiraca, který byl „Sadámem Husajnem fascinován od roku 1974.“⁷⁵

Tento zvláštní vztah mezi oběma politiky vedl později k četným nepotvrzeným, a nejspíše falešným, spekulacím, například že Husajn financoval Chiracovu předvolební kampaň, když kandidoval na post pařížského starosty v roce 1977⁷⁶.

Chirac se rozhodl tento svůj image Husajnova přítele změnit v přípravě na prezidentské volby v roce 1988. Popíral svojí roli ve sjednání zakázky na Osirak, s tím že to nebyl on, kdo se jednání účastnil, ale jeho ministr průmyslu

⁷³ Zpráva STRATFOR, <http://www.freerepublic.com/focus/news/846787/posts>

⁷⁴ Guitta, Olivier, The Chirac Doctrine, Middle East Quarterly, Volume XII, Number 4, Fall 2005
<http://www.meforum.org/article/772>

⁷⁵ Zpráva STRATFOR, <http://www.freerepublic.com/focus/news/846787/posts>

⁷⁶ IBID

Michel d'Ornano ve spolupráci s prezidentem Giscard d'Estaingem,⁷⁷ Chirac dokonce uváděl, že o kontraktu vůbec nevěděl. To je ovšem v přímém rozporu s tím, co v době uzavření dohody sám říkal, a je také velmi nepravděpodobné, že by premiér o takové dohodě nebyl obeznámen. Pařížský satirický týdeník Le Canard Enchainé v srpnu 1987 publikoval úryvky dopisu datovaného z 24. června 1987, odeslaného Chiracem Husajnovi a týkající se pravděpodobně případného znovuvybudování Izraelci zničeného reaktoru Osirak. Ten v dopise sice není přímo jmenován, nicméně se v něm uvádělo, že Chirac „doufá v dohodu na základě jistých jednání, týkajících se spolupráce zahájené před dvanácti lety pod naší osobní iniciativou, v této principiální doméně suverenity, nezávislosti a bezpečnosti vaší země.“⁷⁸ Mimo to se v dopise Chirac na Husajna znovu obracel jako na „drahého přítele.“ Chirac a vláda potvrdili pravost tohoto dopisu, nicméně odmítali, že se týká reaktoru. Pokud se reaktoru skutečně netýkal, stává se dopis ještě záhadnějším – na co se tedy Chirac odkazoval v oněch neurčitých frázích?

V roce 1992, po francouzské účasti na spojenecké vojenské intervenci, Sadám Husajn hrozil zveřejněním pozadí nadstandardních vztahů s některými francouzskými politiky. „Panem Chiracem počínaje a panem Chevenementem⁷⁹ konče, politikové a obchodníci spolu soutěžili o to, kdo nám bude více lichotit. Nyní jsme však pochopili realitu. Bude-li tato lstivost

⁷⁷ IBID

⁷⁸ In: IBID

⁷⁹ Jean-Pierre Chevenement, přední francouzský socialista, známý svým kladným vztahem k Iráku. V roce 1991 rezignoval na post ministra obrany na protest proti francouzské účasti na vojenské intervenci proti Iráku.

pokračovat, budeme je muset odkrýt před francouzskou veřejností," řekl irácký vůdce⁸⁰.

Když se Jacques Chirac stal v roce 1995 prezidentem, jeho vláda začala na půdě OSN lobovat za zmírnění, či dokonce zrušení sankcí proti Iráku⁸¹. Husajnova „investice“ do Chiraca se opět zhodnotila v roce 1998, kdy Chirac na otázku, jak je připraven stát při iráckém vůdci, odpověděl: „Co se týče humanitárních otázek, trpělivost Francie je nekonečná.“⁸² Odpor Francie proti sankcím či proti vojenskému zásahu značně narostl v období, které předcházelo druhé válce v zálivu. Francouzští úředníci dokonce, podle londýnských Times, informovali Sadáma Husajna o vývoji v amerických plánech a mohli mu tak pomoci v přípravách na válku.⁸³ Jistý (neznámý) francouzský politik ujistil husajnovský režim, že Francie využije svého práva veta v Radě bezpečnosti OSN, aby zabránila přijetí rozhodnutí, které by vedlo k útoku na Irák.⁸⁴

Je možné, i pravděpodobné, že většina pověstí vázaných ke vztahu Jacquese Chiraca k Sadámu Husajnovi jsou skutečně pouhé pověsti. Jejich vzájemný vztah je nicméně dlouhý a ne snadno rozluštitelný. Pochopitelně nelze Francouzskou politiku k Iráku, její postoj k sankcím a k ozbrojené

⁸⁰ In: Guitta, Olivier, *The Chirac Doctrine*, Middle East Quarterly, Volume XII, Number 4, Fall 2005
<http://www.meforum.org/article/772>

⁸¹ IBID

⁸² Trean, Claire, "Il faut tout faire pour éviter « de tuer des femmes et des enfants », déclare Jacques Chirac," *Le Monde*, 14. února 1998

⁸³ In: <http://www.meforum.org/article/772>

⁸⁴ *Comprehensive Report of the Special Advisor to the DCI on Iraq's WMD (Weapons of Mass Destruction)*, vol. I (Washington, D.C.: CIA, Sept. 30, 2004).
http://www.cia.gov/cia/reports/iraq_wmd_2004/chap2.html#sect2

intervenci, vysvětlovat čistě na základě vztahu dvou jejích představitelů. Francouzský prezident je jistě příliš pragmatický politik na to, aby někdejší osobní přátelství nechal zasahovat do zájmů země, jíž vládne. Tento vztah je však potřeba při posuzování Francouzsko-Irácké politiky alespoň brát v úvahu.

5. Závěr

Zdá se obtížné pochopit, proč vlastně Francie přetrvávala a přetrvává ve svém pozitivním přístupu k Iráku. Ekonomicky tento vztah natolik přínosný, aby byl ospravedlnitelný, nebyl, po skončení druhé války v zálivu navíc bilance skončila pro Francii dluhem – Irák dlužil Francii čtyři miliardy dolarů,⁸⁵ a jak již bylo zmíněno, objem francouzského obchodu s Irákem činil přibližně 0,2% celkového zahraničního obchodu Francie. Vojenská spolupráce se Francií „vrátila“ tím, že při první válce v zálivu musela čelit výzbroji, již Iráku sama dodala. Většina kritiků Francii obviňovala z toho, že svou politikou usilovala o získání výhodných ropných kontraktů poté, až budou zrušeny sankce. Francie však stejného cíle mohla dosáhnout i tím, že by se připojila ke koalici prosazující tvrdé silové řešení, a jeho úspěšném provedení by mohla žádat svůj podíl na případných kontraktech. Může být dalším faktorem i celkové francouzské pojetí zahraniční politiky, důvěra v řešení konfliktů diplomatickou cestou a snaha vymezit se proti „anglosaskému“ vidění světa?

Byť se to nemusí zdát na první pohled, prezident Chirac je pravděpodobně jedním z nejméně anti-Amerických francouzských prezidentů, a i celkový anti-amerikanismus francouzské společnosti je spíše na ústupu. Postoj francouzské společnosti před vypuknutím druhé války v zálivu byl spíše anti-Bushovský než anti-Americký.⁸⁶ Francouzská politika může být do značné míry ovlivněna silnou muslimskou minoritou, která v této zemi sídlí – prezident

⁸⁵ http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files_156/iraq_304/france-and-iraq_3286/economic-relations_3288/bilateral-agreement-about-iraq-debt-paris-21.12.05_3157.html

⁸⁶ Viz Views of a Changing World 2003, PEW Global Attituded Project , 3. června 2003, <http://pewglobal.org/reports/display.php?ReportID=185>

Chirac si svým postojem jistě získal u této minority oblíbenost. Pokud by však uznal za vhodné se veřejnému mínění postavit, jistě by to udělal podobně jako prezident Mitterrand v roce 1991, a podobně jako tak běžně činí i při řadě jiných svých politických rozhodnutí. Irák jistě není pro francouzské veřejné mínění natolik citlivá otázka, jakou je například řešení izraelsko-palestinského konfliktu. Mitterrandovo rozhodnutí podílet se na vojenské intervenci v roce 1991 vyvolalo odpor i ve vyšších politických a intelektuálních kruzích, jak již bylo zmíněno dříve – například odstoupení ministra obrany Chevènementa. Tato reakce byla částečně vyvolána anti-amerikanismem a pocitem, že se snad USA snaží situace využít pro svůj prospěch, a po rozpadu Sovětského svazu vybudovat „nový světový řád,“ především však souvisela s myšlenkou dlouhodobé pro-arabské francouzské zahraniční politiky, snahy udržet si vliv v regionu, a snad i pocitem nutnosti udržet silný Irák jako hráz proti muslimskému fundamentalismu z Íránu. Přesto většina uznávala, že invazí do Kuvajtu Irák překročil všechny meze, a že návrat k normálním vztahům je možný až poté, kdy Irák vyhoví všem mezinárodním požadavkům.

Silové řešení současné krize v Iráku je navíc ve Francii mnohými spatřováno jako problém, který, co se týče Američany tolik zdůrazňované války proti islámskému terorismu, tento problém spíše posílí – tím že v regionu působí značnou nestabilitu. Během této nestability a chaosu je dokonce pravděpodobnější, že by se tolik zmiňované zbraně hromadného ničení, pokud je Irák skutečně měl, dostaly do nepovolaných teroristických rukou.

Francouzská zahraniční politika je definována určitou preferencí

multipolarity a multilateralismu – vůle řešit problémy společnou cestou. Tímto způsobem se Francie stavěla například ke Kosovské krizi, či k zásahu NATO v Afghánistánu, kdy prokázala, že není ani přehnaně pacifistická, ani anti-Americká. Po irácké invazi do Kuvajtu Francie kladla důraz na multilaterální řešení problému a trvala na respektování rezolucí OSN Irákem, na druhou stranu ale odmítala jakékoliv překročení mezí daných těmito rezolucemi – nelze chtít po Iráku, aby dodržoval rezoluce, které spojenci sami překračují.

Jak tedy shrnout důvody, které utvářely a utvářejí Francouzskou politiku vůči Iráku, a které ji vedly jejímu postoj? Jak vyplývá z předchozích řádků, těchto důvodů je celá řada, jsou vzájemně provázány a všechny jistě hrály svou roli. Irák se do centra pozornosti francouzských politiků posunul po nástupu generála De Gaulla, který jej zahrnul do své celkové koncepce arabské politiky. Přízeň Iráčanů i všech Arabů si získal vyřešením alžírské otázky a svým negativním postojem k Izraeli během Šestidenní války. Následoval rozvoj vztahů, který dosáhl vrcholu s projekty, jako byl nukleární reaktor Osirak, či masivní prodej zbraní v důsledku Irácko-Iránské války – v níž měl Irák plnou podporu Francie (stejně tak jako jiných západních států) jakožto hráz proti možnému rozšíření ajatolláhovského muslimského fanatismu. V této době se zformoval i osobní vztah dvou předních představitelů obou zemí – Jacquese Chiraca a Sadáma Husajna. Sám Chirac jej charakterizoval jako přátelství – které snad později bylo zklamáno Husajnovými činy, a které jistě mělo určitý vliv na Chiracův přístup k Iráku před první válkou v zálivu, po ní však nejspíš již jen minimální.

Celá řada francouzských společností navázala s Irákem obchodní styky a měla v něm své zájmy. Přirozený běh vztahů však byl jednostranně narušen

iráckým rozhodnutím napadnout Kuvajt. Zde se Francie, přes všechny své předchozí dobré vztahy s Irákem, postavila na stranu spojenců, a plně podpořila všechny rezoluce OSN, které postupně vedly až k vojenské intervenci, již se Francie aktivně zúčastnila. Následné ekonomické sankce, uvalené na Irák během devadesátých let dvacátého století, se Francie průběžně pokoušela zmírňovat či aktivně přimět OSN ke zvažování jejich zrušení. Vyjadřovala také odpor k dalšímu silovému řešení iráckého problému. Tento její postoj byl ovlivněn mnohými faktory: od možných ekonomických zájmů v Iráku, které by byly zhodnoceny po zrušení sankcí, přes veřejné mínění a snahu usnadnit životy běžným Iráčanům, přes snahu sledovat zájmy své arabské politiky, až po určité tradiční vymezení vůči „anglosaskému“ pojetí zahraniční politiky.

6. Executive Summary in English

In this work, some aspects of French foreign policy towards Iraq, and the background that may be forming this policy, are discussed. Recent events in this middle-eastern country, the American-led military intervention and the following reconstruction, have placed it into the forefront of world attention. This intervention was preceded by some very strong opposition from several countries, the most outspoken of which was probably France. This paper is examining, within the range of possibility and available resources, some political, economical and even personal ties between the two countries.

The first part summarizes the history of French involvement in Iraq, beginning with the post-WW1 period of Middle East division among the winning countries, in an era of ever-growing importance of oil and control of its sources for the world economy. The French influence in Iraq was minimum in this period, which rapidly changed with the return to power of General De Gaulle in France, and with his pro-Arab policy. His arrival had marked the beginning of real and significant involvement of France in the country, and this involvement has reached its peak during the prime-ministership of De Gaulle's ideological successor, Jacques Chirac, in the period of Iraq-Iran war, when France was one of Iraq's main arms suppliers. The paper then follows the relations of the two countries during and after the First Gulf War, in the period of economic sanctions, and ends with the outbreak of the Second Gulf War – a point in time that was deliberately chosen to limit this work.

The second part tries to briefly describe the economic involvement of

France in Iraq, especially its role in the Osirak nuclear reactor and in the armament of the country. It also examines the personal relationship between the French president Jacques Chirac and his Iraqi counterpart, Saddam Hussein – a relationship that has, by many, been described as “closely personal” and above standard.

The last part, the summary, states some author’s opinions and views on the reasons and arguments that may have formed the French foreign policy toward Iraq, its firm stance against the US-led military intervention in 2003 and generally against the sanctions preceding this intervention. It discusses the possible influence of anti-Americanism and other reasons possibly forming the French policy.

7. Použitá literatura a zdroje

Literatura:

Stork, Joe, Middle East Oil and the Energy Crisis, Monthly Review Press, New York, 1975

Balta, P., a Ruellan, Cl., La politique arabe de la France de de Gaulle à Pompidou, 1973

Comprehensive Report of the Special Advisor to the DCI on Iraq's WMD (Weapons of Mass Destruction), vol. I, CIA, Washington, D.C., 2004

Conrad, Philippe, Histoire et géopolitique du pétrole dans le golfe arabo-persique, http://www.clio.fr/BIBLIOTHEQUE/Histoire_et_geopolitique_du_petrole_dans_le_golfe_arabo-persique.asp

Gallis, Paul, Factors Shaping French Foreign Policy, Congressional Research Service, Washington, 2005

Guitta, Olivier, The Chirac Doctrine, Middle East Quarterly, Volume XII, Number 4, Fall 2005

Jones, Vivian C., CRS Report for Congress, Iraq's Trade with the World: Data and Analysis, Washington, March 2005

Kutschera, Chris, FRANCE-IRAK : Des Relations Privilégiées, http://chris-kutschera.com/france_irak.htm

Pignol, A., L'image du général de Gaulle et de la politique française dans les pays arabes du Proche Orient au lendemain du conflit de 1967, 1983, Paris

Zdroje a prameny:

Joint Force Quarterly

Global Policy Forum

The New York Times

L'Express

BBC

CBS News

The Library of Congress country studies series

Le Monde

SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

<http://www.diplomatie.gouv.fr>

<http://www.elysee.fr>

OSN

STRATFOR

The Middle East Forum

PEW Global Attitude Project

Wikipedia

Encyclopedia Britannica